

NATUURKUNDIG MUSEUM.

Met Platen.

DE DIEREN.

EERSTE DEEL.

**'S GRAVENHAGE,
NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN SCHOONE KUNSTEN.**

BESTUURDER J. J. VAN RYCKEVORSEL.

1841.

Om kort te gaan, de hyëna's waren mij en mijnen reisgenooten eene ware plaag; zij verschrikten ons in onze nachtelijke wandelingen en verslonden zonder ophouden eenige onzer muilezels en ezels, wier vleesch zij boven al ander voedsel verkiezen.»

DE OLIFANT.

De olifant is het grootste van alle viervoetige dieren, en verdient in vele opzichten onze aandacht en bewondering. Wanneer hij zijnen vollen groei bereikt heeft, is hij drie tot vier ellen hoog, te rekenen van de pooten tot aan het bovenste gedeelte van zijnen rug, die twee à drie ellen breed en een weinig bultig is. Het ligchaam van den Olifant is gezet, hij heeft eenen dikken kop, korten hals, eenen snuit, die tot op den grond reikt, eenen kleinen naauwen muil, voorzien met twee slagstanden, die in het boven kakebeen aan de beide zijden van den snuit vastzitten en met acht groote maaltanden; kleine, doordringende oogen en groote nederhangende ooren; zijne pooten zijn rond en stevig en dienen hem, om zoo te spreken, als palen om een zoo groot gewigt te onderschragen; zijne voeten zijn kort, de voorste echter breeder en langer dan de achterste; hij heeft zeer hard vel, vooral aan de borst; zijne kleur is donker bruin, naar het zwart hellende.

De snuit des Olifants bestaat uit vliezen, spieren en zenuwen; dit deel zijns ligchaams kan zich bewegen en

dient hem om er mede te voelen ; hij kan dien niet alleen bewegen maar ook verlengen , verkorten , krommen en in alle rigtingen draaijen. Aan het uiteinde van den snuit zit een rand in de gedaante van eenen vinger. Met denzelven kan de Olifant schier alles verrigten , waartoe de mensch in staat is ; hij raapt van den grond de kleinste geldstukken , hij plukt kruiden en bloemen ; hij kan eenen knoop losmaken , deuren sluiten , sloten toedraaijen enz.

Het is verwonderlijk om te zien met welk gemak de Olifant dezen snuit kan bewegen , die wel twee ellen lang is ; dezelfde heeft eenen grooten omvang , aan deszelfs wortel , doch loopt spits toe. De korthed van zijnen hals wordt vergoed door de lengte van den snuit , wiens vorm bewonderenswaardig is , en dien het tot al zijne behoefte weet te gebruiken.

De maaltanden des Olifants zijn zoo groot aan de beide kakebeenen , dat zijn muil klein schijnt ; doch het zou onnoodig voor hem zijn denzelven grooter te hebben , dewijl hij dusdanige kracht in deze tanden bezit , dat hij met den eersten beet zijn voedsel vermaalt , en hij derhalve niet noodig heeft , gelijk de overige dieren , het herhaalde malen te kaauwen. Zijne tong is klein , kort , rond en dun , gelijk die der overige dieren in het algemeen ; het bovenste gedeelte van dezelve is glad.

De slaglanden , waarvan het ivoor komt , verschillen in lengte en dikte. De wijfjes hebben ze zelden ; wanneer zij met dezelve voorzien zijn , zijn ze zeer klein en naar beneden gerigt.

Men zegt , dat hij honderd , ja zelfs drie honderd jaren oud

kan worden. Een schrijver, die in Indië gereisd heeft, verhaalt van eenen cornac (oppasser eens Olifants) vernomen te hebben, dat deze in het bezit was van eenen Olifant, die reeds aan den vader van den grootvader zijns grootvaders toebehoord had, en dat dit dier toen zeker den ouderdom van honderd twintig tot dertig jaren bereikt zou hebben.

De Olifanten dragen de grootste zorg voor hunne jongen en verkiezen den dood boven hun verlies. Zij gaan gewoonlijk in troepen; de oudste is de leidsman; de volgende in ouderdom is in de achterwacht; de jongen en de wijfjes bevinden zich in het midden; de moeders dragen hare jongen en houden ze met haren snuit omstrengeld.

Wanneer deze dieren eenen dooden olifant in de bosschen aantreffen, bedekken zij het lijk met takken, kruiden en met al hetgeen zij vinden, en zoo een hunner gewond is, passen de anderen hem op, brengen hem voedsel en vereenigen zich allen om hem van de vervolging der jagers te bevrijden.

De Buffon zegt: « dat de Olifant eens getemd zijnde, het zachtste en geduldigste aller dieren wordt; hij hecht zich aan den persoon die hem oppast, liefkoost hem en tracht hem in alles te behagen; in korten tijd begrijpt hij de teekenen en de woorden, die men hem toespreekt; hij ontvangt de bevelen zijns meesters en volbrengt ze met voorzigtigheid en ijver, zonder zich te overhaasten; want zijne bewegingen zijn steeds bedaard, en zijn inborst heeft veel overeenkomst met de deftigheid zijner gedaante; men leert hem gemakkelijk te knielen, om aldus zijnen ruiter betere

gelegenheid te geven hem te beklommen; hij liefkoost zijne vrienden met den snuit, en neemt met denzelfen lasten op; hij schijnt vermaak te scheppen in zich bedekt te zien met verguld tuig en prachtige dekkleeden. Men spant hem voor wagens; hij trekt schepen, is steeds onvermoeid en verrigt dezen arbeid met goeden wil, zoo men hem niet ontijdig kastijdt, en men hem blijken geeft van tevredenheid over de wijze, waarop hij zijne krachten gebruikt. Zijn cornac zit op zijnen hals en is gewapend met eene ijzeren roede, waaraan eene scherpe punt zit; hiermede steekt men hem op het hoofd of aan de ooren, om hem te waarschuwen eenen anderen weg in te slaan of zich te haasten; doch meestentijds is één woord genoeg, vooral zoo hij vroeger kennis met zijnen geleider gemaakt en hem zijn vertrouwen geschonken heeft.»

Een tam gemaakte Olifant bewijst zijnen meester meer dienst dan zes paarden; maar vereischt veel zorg en heeft een grooten voorraad van goed voedsel noodig.

Om een klein bewijs van zijn groot nut te geven, zal het genoeg zijn te zeggen, dat al de koopgoederen, die in Indië van de eene plaats naar de andere vervoerd worden, meestentijds door olifanten worden gedragen; dat zij in staat zijn lasten te torschen op hunne lichamen, op hunnen hals, slaganden en zelfs in hunnen muil; dat daar zij verstand met voorzigtigheid vereenigen, zij nimmer iets beschadigen aan de goederen, welke men hun toevertrouwd heeft; dat zij de pakken van den oever der rivieren in schuiten weten te plaatsen, zonder ze nat te maken, dezelve behendig kunnen schikken op die plaats waar men

zulks gaarne heeft, en dat zij uit hunne eigene beweging steenen gaan halen om rollende tonnen vast te leggen.

Een geloofwaardig schrijver verhaalt, dat hij in Indië twee olifanten gezien heeft, welke bezig waren eenen muur af te breken. Hun meester had hen tot dit werk aangemoedigd door de belofte van eenige vruchten en van arak. Deze beide dieren schenen hunne krachten zamen te vereenigen; zij deden hevige stooten op dezen muur met het dikke van hunnen snuit, dat met een stuk leder bekleed was, en weldra begon de muur te waggelen; zij gingen met de grootste aandacht na, naar welke zijde hij overhelde, vereenigden toen nogmaals hunne krachten, deden eenen laatsten en hevigen stoot, en wierpen zich met overhaasting achteruit, ten einde door het nederstortend puin niet gekwetst te worden.

Eertijds bezigde men in Indië de olifanten om schepen van de werf te laten loopen. Men gelastte eens een dezer dieren, een zeer groot schip naar zee te slepen; doch dit werk was boven zijne krachten. Zijn meester beval den cornac, op spottenden toon, dit onhandige dier weg te leiden en hem een andere in deszelfs plaats te brengen. Dit arme dier stelde dadelijk al zijne krachten in het werk, en dit met dusdanige hevigheid, dat hij zich de hersenpan verbrijzelde en stierf.

Vóór de uitvinding der vuurwapenen, werden deze viervoetige dieren met groot voordeel in de veldslagen gebezigd; doch bij de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren, zouden zij slechts dienen om verwarring te veroorzaken; zij zijn echter zeer dienstig, om geschut over bergen te

trekken, en bij deze gelegenheid zijn hunne oplettendheid en schranderheid bewonderenswaardig. Men gebruikt ze ook om goederen van den eenen rivieroever naar den anderen over te brengen; nadat de geleider hen met eenen zeer zwaren last beladen heeft, maakt hij een touw aan hunnen hals vast, waaraan zich soldaten vast houden, hetzij om te zwemmen, hetzij om door het water getrokken te worden.

In verschillende landen van Indië schaffen de aanzienlijken zich deze dieren aan meer uit ijdelheid dan uit noodzakelijkheid; hun onderhoud kost groote sommen, daar zij een grooten voorraad van voedsel noodig hebben en menssomtijds genoot is hun op kaneel te onthalen, waarop zij zeer verlekkerd zijn. De rijke Europeanen in Indië hebben veel de gewoonte, wanneer zij een eenvoudigen burger in den grond willen helpen, hem een Olifant ten geschenke te geven; deze man is alsdan genoodzaakt grootere uitgaven te doen voor het onderhoud van dit dier, dan zijn vermogen hem toelaat, en zoo hij het dier wilde wegdoen, zou hij zich de vijandschap van zijnen begunstiger op den hals halen, en verstoken zijn van de eer, welke een zoo prachtig geschenk hem oplevert.

In sommige plaatsen van het Oosten, vervullen de olifanten het ambt van scherpregter; zij verbrijzelen het gebeente der schuldigen met hunnen snuit, vertrappen ze met hunne pooten of rijgen hen aan hunne slaglanden, volgens het bevel dat zij hiertoe bekomen.

Men vindt in de geschiedenis vele trekken van trouw, dankbaarheid en scherpzinnigheid dezer dieren aange-

teekend. Een oud schrijver verhaalt, dat toen Porus, koning van Indië, door Alexander den Grooten overwonnen en door verscheidene spiesen gewond was, een Olifant met zijnen snuit dezelve uit zijn ligchaam trok, en dat dit dier, toen het gewaar werd dat zijn meester op het punt was van in zwijm te vallen, dadelijk zachtjes zich op den grond uitstreckte, ten einde zijnen ruiter het gemakkelijk te maken af te klimmen.

Al hoewel de Olifant zeer dankbaar is, is hij echter vatbaar voor wraak.

Kapitein Hamilton verhaalt, dat hij te Achem, op het eiland Sumatra, eenen Olifant gezien heeft, die daar reeds over de honderd jaren was geweest, en die men zeide, meer dan drie honderd jaren oud te zijn. Hij was omtrent vier ellen hoog en men merkte in hem eene buitengewone scherpzinnigheid op; Hamilton haalt een zonderling voorbeeld van wraak van dit dier aan.

In den jare 1692 kwam een Engelsch schip te Achem aan, om levensmiddelen in te nemen; twee Engelschen die daar woonden, lieten zich naar dit schip brengen om Europesche goederen te koopen. Onder andere waren kochten zij Norwich's laken, en lieten hier van kleederen maken bij een' snijder van Surate, die op de markt woonde en verscheidene knechts hield. De Olifant van wien wij spreken, had de gewoonte zijnen snuit in de gangen of in de vensters der huizen te steken, wanneer hij door de straat ging; hij was dan gewoon van de inwoners bedorven vruchten of wortels te ontvangen. Op eenen morgen, begeleid door zijnen cornac, begaf hij zich naar de

rivier om te baden; voor het huis van den kleedermaker gekomen, stak hij zijnen snuit door het venster van dezen winkel, doch in plaats van hem te geven hetgeen hij gewoon was te ontvangen, stak deze snijder hem met eene naald; de Olifant scheen geen acht op deze beleediging te slaan, doch ging bedaard naar de rivier om zich te wasschen, vervolgens maakte hij het water met een' zijner voorpooten troebel, en zoog toen eene groote hoeveelheid van dit slijkerig water in zijnen snuit; toen hij de stad weder doortrok, stak hij zijnen snuit door het venster van den kleedermaker en overstroomde met dusdanige kracht dezen man en zijne knechts, dat zij doodelijk verschrikt van de tafel tuimelden.

De manier om de wilde olifanten te Tipwrij in Oost-Indië te vangen, zoo als dezelve beschreven wordt door J. Corse is zeer belangwekkend.

De olifanten jagt in Abyssinië wordt aldus door Bruce beschreven. « De jagers die van deze jagt leven, houden steeds hun verblijf in de bosschen; hun gewoon voedsel is olifanten of rhinoceros vleesch. Zij worden agageërs genaamd, naar het woord agar, beteekenende een afsnijder van de hielpees, hetwelk het middel is, waardoor men den Olifant doodt. Twee mannen zitten geheel naakt te paard, om niet aan boomtakken of heggen met hunne kleederen vast te raken, wanneer zij zich voor hunnen waakzamen vijand trachten te verschuilen; de eerste, die een ongezadeld paard berijdt (soms is het ook wel van een zaal voorzien), houdt in de eene hand een korten stok en in de andere den toom van zijn paard, dat hij met de

grootste behendigheid bestuurt. Achter hem zit zijn kameraad, die met een zwaard gewapend is, dat hij in de linkerhand bij het gevest houdt, terwijl hij met de andere het lemmet vast heeft, waarvan eene lengte van omstreeks veertien duim met bindgaren bedekt is, en hoewel het onderste gedeelte van dit lemmet zoo scherp is, als dat van een scheermes, draagt hij het steeds ontbloot.

Zoodra de geleider van het paard eenen Olifant ontmoet, nadert hij hem zoo veel mogelijk, en terwijl hij om hem heen rijdt spreekt hij het dier aldus aan: « ik ben die en die; zie hier mijn paard, dat zoo heet; ik heb uwen vader op die plaats, en uwen grootvader op eene andere gedood; nu zal ik u dooden, gij die in vergelijking van hen niets zijt.»

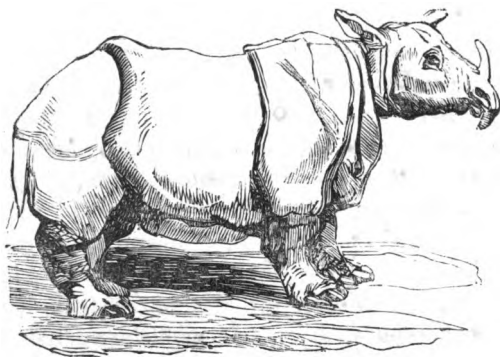
De Olifant, die in Abyssinië verondersteld wordt, dit gebabbel te begrijpen, woedend over dit gedruisch, dat men aan zijne ooren maakt, tracht met zijnen snuit den agageër te vatten, volgt al zijne gangen om dit doel te bereiken, en verwaarloost het eenige middel tot zijne redding, namelijk om regtuit te loopen, wanneer het hem zeer gemakkelijk zou wezen het gevaar te ontkomen. Na verscheidene malen rondom het viervoetig dier gereden te hebben, sluit de ruiter zich digt aan hetzelfde aan en laat zijnen kameraad aan de andere zijde des paards afklimmen, hetwelk door den Olifant niet bemerkt wordt, daar deze zijne geheele aandacht slechts op het paard gevestigd heeft. Deze jager brengt het dier eenen houw met het zwaard toe boven den hiel, ter plaatse, waar bij den mensch de Achilles-pees zich bevindt; thans verkeert

deze man in een haghelijk oogenblik; de ruiter draait om den gekwetsten Olifant, neemt zijnen kameraad weder op het paard, en rendt met hem naar eenen anderen troep olifanten, zoo hij er meerdere gewaar geworden is; het gebeurt wel eens, dat een behendige agageër drie dezer dieren in eene enkele jagt doodt. Zoo de jager niet vreesachtig en zijn zwaard zeer scherp is, is de pees geheel doorgesneden; doch zulks geen plaats hebbende, breekt de Olifant haar, wanneer hij den poot op den grond wil zetten; in beide gevallen is het dier buiten de mogelijkheid een eenigen stap te doen voor de aankomst van den jager en zijne medgezellen, die hem met lanssteken verder afmaken, tot dat hij eindelijk, in zijn bloed badende, op de aarde nederstort en sterft. Zoodra hij dood is, snijden zij zijn vleesch aan langwerpige stukken, ter dikte van een paardentoom en hangen ze aan de takken der boomen om ze te doen droogen; vervolgens wordt dit vleesch bewaard en in den regentijd gegeten.

DE RHINOCEROS.

Na den Olifant is de Rhinoceros het sterkste der viervoetige dieren: hij is ten minste drie en een half Ned. el lang, te rekenen van het uiterste des muils tot aan den wortel van den staart; twee ellen hoog, en de omvang van zijn ligchaam is bijna gelijk aan zijne lengte. Hij komt dus den Olifant in dikte en lengte zeer nabij, en zoo hij kleiner schijnt, is zulks aan de korthed zijner

pooten toe te schrijven ; doch zijne natuurlijke hoedanigheden en verstand verschillen veel van die des olifants ; daar de natuur hem slechts datgeen geschonken heeft , dat aan al de viervoetige dieren gewoonlijk gemeen is. Dit dier bezit geene gevoeligheid in de huid , het mist de uitwendige zintuigen van het gevoel en daar het in plaats van eenen snuit , slechts eene beweegbare lip heeft , in dewelke al deszelfs middelen van behendigheid bestaat , is het door niets boven de andere dieren verheven , dan door zijne kracht , zijne grootte , en het verdedigingswapen , dat het op den neus draagt , en hetwelk aan dit dier

alleen eigen is ; dit wapen bestaat in eenen zeer harden horen , die van boven tot beneden even stevig is en zich op eene voordeeliger plaats bevindt dan de horens der overige dieren ; daar deze alleen dienstig zijn om het bovenste gedeelte van den kop te beschermen , terwijl de

horen van den Rhinoceros zulks ook voor den mond en het gelaat doet.

Het geheele ligchaam van den Rhinoceros is beschermd door een zwartachtig vel, dat met bulten bedekt en zoo hard is, dat geene zwaarden of lansen in hetzelfde kunnen doordringen. Dit vel is aan den hals, aan de schouders en op het kruis met dikke vouwen gerimpeld. Men zegt, dat men ijzeren in plaats van looden kogels moet gebruiken om dit dier te treffen, daar de looden kogels op deszelfs huid plat worden en niet in zijn ligchaam kunnen doordringen, hoewel echter het vel tusschen de vouwen en onder den buik zacht is en de kleur van raauw vleesch heeft.

De Rhinoceros met den dubbelen horen verschilt van den gewonen, door zijn vel, dat in plaats van buitengewone groote en regelmatige vouwen te hebben veel overeenkomst heeft met een harnas; hij heeft slechts eenen ligten rimpel over den schouder en de achterpooten en zeer kleine vouwen aan de zijden, zoodat zijn vel in vergelijking met dat van den gewonen Rhinoceros, glad schijnt. Het voornaamste verschil tusschen deze beiden, bestaat voornamelijk hierin dat deze laatste gewapend is met twee horens, waarvan de eene kleiner dan de andere en boven dezelve geplaatst is.

De Hottentotten schrijven geneeskundige kracht aan het gedroogde bloed van den Rhinoceros toe en eenige hunner schijnen zeer verlekkerd op zijn vleesch te zijn, ofschoon het hard en vezelachtig is.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

De Bibliothek voor de Trugd, uit 36 deeltjes in groot en klein 16mo bestaande, op velin papier gedrukt en met houtsnee plaatjes geïllustreerd, zal in drie Sériën worden uitgegeven:

Op eene Série of 12 deeltjes inteekenende,
betaald men. f 5.00
en bekomt daarvoor maandelijks één
deeltje.

Op twee Sériën of 24 deeltjes inteekenende,
betaald men. « 9.00
en bekomt daarvoor maandelijks twee
deeltjes.

Op de complete jaargang inteekenende,
betaald men. « 12.00
en bekomt daarvoor maandelijks drie
deeltjes.

*De prijs per Série zal na ult^o. Januarij 1841 met
f 1.00 verhoogd worden.*